

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR
VAZIRLIGI

ILMIY
AXBOROTNOMA

2023

NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTNOMASI

Ilmiy Axborotnoma
Namangan Davlat Universiteti

SCIENTIFIC BULLETIN OF
NAMANGAN STATE UNIVERSITY

ISSN:2181-0427

journal.namdu.uz

chuqur tushunishni, balki uni amaliy vaziyatlarda qo'llash qobiliyatini ham talab qiladi, bu ularni nafaqat foydali, balki hayajonli va qiziqarli qiladi.

Adabiyotlar ruyxati

1. Atqiyayeva, I. S. Kurbanova A.Dj., Komilov, Q. O., Fayziyev, X. Kimyoni o'qitishda o'quvchilarning intellectual imkoniyatlarini rivojlantirishda electron taqdimotlarning qo'llanilish// Academic research in educational sciences. 2021. №4-maxsus son, 47-52 b.
2. Allayev J. Kimyo darslarida o'quvchilarning intellektual kobiliyatlarini rivojlantirish uchun innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishi// "Экономика и социум" 2022, №2(93)-2, 41-45 betlar.
3. Kurbanova A.Dj. Kimyo mashg'ulotlarida yangilik kiritish jarayonlari// "Экономика и социум", 2022, №2(93)-2, 207-210 betlar.
4. Matyakubov A.Q. Kimyo darslarida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish// "Экономика и социум", 2022, №2(93)-2, 241-244 betlar.
5. Тухтаниёзова Ф.О., Комилов К.У. Формирование универсальных учебных действий у учащихся на уроках химии через дидактические игры// "Экономика и социум", 2022, №2(93)-2, С.- 960-965.
6. Allayev J. Kimyo darslarida o'quvchilarning intellektual kobiliyatlarini rivojlantirish uchun innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishi// "Экономика и социум" 2022, №2(93)-2, 41-45 betlar.
7. Kurbanova A.Dj. Kimyo mashg'ulotlarida yangilik kiritish jarayonlari// "Экономика и социум", 2022, №2(93)-2, 207-210 betlar.
8. Matyakubov A.Q. Kimyo darslarida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish// "Экономика и социум", 2022, №2(93)-2, 241-244 betlar.
9. Тухтаниёзова Ф.О., Комилов К.У. Формирование универсальных учебных действий у учащихся на уроках химии через дидактические игры// "Экономика и социум", 2022, №2(93)-2, С.- 960-965.
10. Бузрукходжаев А.Н. Технология проблемного обучения на уроках химии в школе// "Экономика и социум", 2022, №2(93)-2, С.- 579-584.

SPORT MAKTABLARIDA KIMYOVIY BILIMLARNI O'ZLASHTIRISHDA DIDAKTIK O'YINLARNING ROLI

TO'XTANIYOZOVA FARIDA ORTIQOVNA

Chirchiq davlat pedagogika universiteti e-mail: kaypara@list.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada kimyo fanini o'qitishda didaktik o'yinlarning o'rni haqida so'z brogan, bunda bir qator didaktik masalalar muhokama qilinadi, tasnifi, tanlash talablari va mezonlari ko'rsatib o'tilgan, kimyo darsining turli bosqichlarida didaktik o'yinlardan foydalanish variantlari taklif etiladi.

Kalit so'zlar: kimyo, didaktik o'yin, o'yin shakllari, o'yin turlari.

РОЛЬ ДИДАКТИЧЕСКИХ ИГР В УСВОЕНИИ ХИМИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ В СПОРТИВНЫХ ШКОЛАХ

ТОХТАНИОЗОВА ФАРИДА АРТИКОВНА

Аннотация: В данной статье речь пойдет о роли дидактических игр в преподавании химии Бродан, в ней будет рассмотрен ряд дидактических вопросов, указаны классификация, требования и критерии отбора, предложены варианты использования дидактических игр на разных этапах урока химии.

Ключевые слова: химия, дидактическая игра, игровые формы, виды игр.

THE ROLE OF DIDACTIC GAMES IN THE ASSIMILATION OF CHEMICAL KNOWLEDGE IN SPORTS SCHOOLS

TOKHTANIYOZOVA FARIDA OKHTAOVNA

Chirchik State Pedagogical University e-mail: kaypara@list.ru

Annotation: this article tells about the role of didactic games in the teaching of chemistry brogan, in which a number of didactic issues are discussed, classification, selection requirements and criteria are indicated, options for using didactic games at different stages of the chemistry lesson are proposed.

Keywords: chemistry, didactic game, game forms, game types.

KIRISH

Biz bugungi kunda ilmiy-texnika taraqqiyoti, axborot - kommunikatsion texnologiyalar rivojlangan va rivojlanayotgan davrida yashayapmiz. Bularning barchasini kimyo taraqqiyotisiz amalga oshirish mumkin emas. Kimyo eng gumanistik yo'naltirilgan tabiiy fanlardan biridir: uning muvaffaqiyatlari doimo insoniyat ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan. Kimyoni o'rganish o'quvchilarning dunyoqarashini va dunyoning yaxlit ilmiy tasavvurini shakllantirishga, kundalik hayot muammolarini hal qilish uchun kimyoviy ta'lim zarurligini tushunishga, atrof-muhitga hurmatni tarbiyalashga yordam beradi [1,2].

Inson butun umri davomida intellectual qobiliyatini rivojlantirishga harakat qiladi va uning rivojlanishida maktab, u o'rganadigan fanlar katta rol o'ynaydi. Har bir darsda, o'rganilayotgan mavzuni fikriy shakllantirish va rivojlantirish uchun esa bu fanga qiziqish uyg'otish talab etiladi. Kimyoni o'qitishda o'yin vaziyatidan foydalanish, muammoni muvaffaqiyatli hal qilishga yordam beradi. Men kimyo fanini o'qitish mobaynida didaktik o'yinlardan foydalanish metodologiyasiga qiziqib qoldim. Aynan shu yo'nalishda men ilmiy - metodik tadqiqot ishimni bag'ishlashga qaror qildim [3].

O'quvchilar 7-sinfdan boshlab kimyo fanini o'rganadilar. Ko'pchilik uchun birinchi mavzular quruq va qiziq emasdek tuyuladi. Fanga qiziqishni rivojlantirish va qo'llab- quvvatlash uchun kimyodan selektiv kurslarni joriy qilish kerak [4].

Tanlov kurslari nima? Tanlov kurslari - bu o'quv profiliga kiruvchi ta'lim muassasasining tarkibiy qismidan talabalar tomonidan tanlanadigan majburiy kurslar [5].

Bu bosqichlar boshqa fanlar bilan bog'liqligini ko'rsatishi, tabiatni bilish usullarini o'rganishga bag'ishlangan bo'lishi, o'quvchilarni bilimlarni amaliyotda qo'llashning eng muhim yo'llari va usullari bilan tanishtirishi, talabalarda zamonaviy texnika va ishlab chiqarishga bo'lgan qiziqishini rivojlantirishi, kelajakdagi kasbni tanlash, vatanimiz ravnaqiga o'z hissasini qo'shishi kerakligini anglatib turishi zarur [6].

Biroq, tanlov bosqichining an'anaviy darsga aylanishiga qanday yo'l qo'ymaslik kerak?

Murakkab kimyoviy formulalar ular uchun "xitoycha yorliq" emas, balki qiziqarli boshqotirma bo'lib qolishi uchun o'quvchilarda qiziqish uyg'otish uchun nima qilish kerak [7]?

Kimyo o'qituvchisining vazifasi o'quvchilarda bilimga intilish istagini rivojlantirishdan iborat. Buning uchun ushbu intilishlarni rivojlantirishga yordam beradigan va kimyo fanidan bilim olishda faol harakatlarning namoyon bo'lishiga yordam beradigan yangi usullarni, vositalarni qo'llash kerak. Ushbu usullardan biri didaktik o'yindir [8].

METODOLOGIYA

Uzoq vaqt davomida nazariya va amaliyotda didaktik o'yin o'qitish usuli sifatida ko'rib chiqilgan va darslarning bir qismi yoki o'rganish bilan bog'liq bo'lmagan o'yin faoliyati sifatida mavjud edi. Oxirgi tadqiqotlar didaktik o'yinlarni o'rganish shakli sifatida qo'llash imkonini beradi[1].

Pedagogik tajriba shuni ko'rsatadiki, aqliy faollikni oshirish va intellektual salohiyatni rivojlantirish vositalaridan biri didaktik o'yindir[1].

Didaktik o'yinlar ularning birligida fikrlash va nutqni rivojlantirish uchun alohida ahamiyatga ega. O'yinning mazmuni va qoidalari bolalarni ob'ektlarni aniq va to'g'ri nomlash va tavsiflashga, nutqning grammatik tuzilishini o'zlashtirishga o'rgatish imkonini beradi.

Turli mazmundagi ob'ektlar orasida umumiy xususiyatni hisoblash qobiliyati murakkab analitik-sintetik faoliyatni talab qiladi. Didaktik o'yin ham o'quvchilarda bunday faollikni keltirib chiqaradi - tahlil qilish, turli xususiyatlarni o'zaro bog'lash, umumlashtirish, amaliy harakatlarni tashkil qilish qobiliyati[2].

Aqliy tarbiyada o'yinlarning o'rni katta bo'lib, ular ba'zi ob'ektlar yoki xususiyatlarni boshqalar bilan taqqoslashni, o'xshashlik va farqlarni aniqlashni talab qiladi. Ular orasida: "Nima etishmayapti?", "Nima bir xil va nima farq qiladi?", "Keraksizini toping" kabi o'yinlar. Ushbu o'yinlar nafaqat fikrlash jarayonlarini, balki reproduktiv tasavvurni ham rivojlantirishga qaratilgan[3].

Didaktik o'yinning funktsiyalari:

didaktik o'yin o'quvchilarning aqliy faoliyatini faollashtirishga yordam beradi, bolalarda katta qiziqish uyg'otadi va o'quv materialini o'zlashtirishga yordam beradi;

o'yin texnologiyalari maktab o'quvchilarida kognitiv jarayonlarni rivojlantiradi, ularning bilim, ko'nikma va malakalarini mustahkamlaydi;

rivojlantiruvchi o'yinlar jamoaviy, o'qituvchi rahbarligidagi sinfdagi o'quv faoliyatini tashkil etish shaklidir[4];

didaktik o'yinlarda bola ob'ektlarni kuzatadi, taqqoslaydi, yonma-yon qo'yadi, ma'lum mezonlarga ko'ra tasniflaydi, unga tahlil va sintezni taqdim etadi, umumlashtirishlar qiladi;

'quvchilarda e'tibor va xotira kabi intellektual jarayonlarning individualliklari shakllanadi;

o'yin texnologiyalari o'quvchilarda zukkolik, topqirlik, zukkolikni rivojlantiradi[5];

o'yin ixtiyoriy harakatlarni rag'batlantiradi: tashkilotchilik, chidamlilik, yaratilgan qoidalarga rioya qilish, o'z manfaatlarini jamoa manfaatlariga bo'ysundirish.

O'yin - bu raqobat, raqib bilan yoki o'zi bilan kurash. Bu nisbatan qisqa vaqt ichida o'z qobiliyatlarini namoyon qilish imkonini beradi: aqlning fazilatlarini, reaksiya tezligi[6].

Kimyoni o'rganishda didaktik o'yinlardan foydalanish quyidagi vazifalarni hal qilish imkonini beradi:

fanni o'rganishga qiziqish uyg'otish;

talabalarining ortiqcha yuklanishini kamaytirish;

o'quvchilarning o'quv va kognitiv faoliyatini faollashtirish[7].

O'quvchilar uchun o'yin - faoliyatning eng jozibali shakllaridan biri, shuning uchun siz maktab o'quvchilarini muhim kimyoviy g'oyalarni o'zlashtirishga tayyorlashda foydalanish imkoniyatlarini izlashingiz kerak, ya'ni. o'ynash paytida kimyoni o'rgating.

Didaktik o'yinlar pedagogikada yarim asrdan ko'proq vaqt davomida ma'lum bo'lgan o'yin o'qitish usulidir. Biroq, faqat keyingi yillarda o'qituvchilar ushbu pedagogik usulga munosib e'tibor berishni boshladilar[8].

Demak, didaktik o'yinlarning asosiy roli shundan iboratki, ular o'quv maqsadlarida, aniq va umumlashtirilgan bilimlarni shakllantirish va ularni turli sharoit va sharoitlarda qo'llash uchun ishlatiladi.

MUHOKAMA

Fakultativ bosqichlarda mashg'ulotlarning o'yin shakli o'quvchilarni kimyoviy faollikka undash, rag'batlantirish vositasi bo'lib xizmat qiladigan o'yin texnikasi va vaziyatlar yordamida yaratiladi.

O'yin texnikasini amalga oshirish quyidagi asosiy yo'nalishlarda amalga oshiriladi:

- o'quvchilar oldiga o'yin topshirig'i shaklida didaktik maqsad qo'yiladi;
- o'quvchilarning o'quv faoliyati o'yin qoidalariga bo'ysunadi;
- o'quv materiali o'yin vositasi sifatida ishlatiladi;
- o'quv faoliyatiga dialektik vazifani va o'yinni tarjima qiladigan raqobat elementi kiritiladi;

• didaktik topshiriqning muvaffaqiyati o'yin natijasi bilan bog'liq. Didaktik o'yinning o'ziga xosligi, uning muhim xususiyati nimada?

Birinchidan, dars - didaktik o'yin №1 blokda keltirilgan quyidagi bosqichlardan iborat.

Ikkinchidan, o'yin boshqa faoliyatdan farq qiladigan o'zining barqaror tuzilishiga ega.

Umumiy o'yinlardan farqli o'laroq, didaktik o'yin muhim xususiyatlarga ega:

- aniq belgilangan o'quv maqsadining mavjudligi;
- pedagogik natija.

O'yinning tarkibiy qismlari asoslanishi, ta'lim va kognitiv yo'nalish bilan tavsiflangan aniq shaklda ta'kidlanishi mumkin.

O'yin tushunchasi, qoida tariqasida, o'yin nomida ifodalanadi, o'quv jarayonida hal qilinishi kerak bo'lgan didaktik vazifaga kiritilgan, savol sifatida ishlaydi, go'yo bilimga nisbatan ma'lum talablarni loyihalashtiradi. Qoidalar o'yin davomida o'quvchilarning xatti-harakatlaridagi harakatlar tartibini belgilaydi, darsda ish muhitini yaratishga yordam beradi. O'yin harakatlari o'yin qoidalari bilan tartibga solinadi, o'quvchilarning kognitiv faolligiga hissa qo'shadi, ularga o'z qobiliyatlarini namoyon qilish imkoniyatini beradi.

Didaktik vazifaning kognitiv mazmuni - bu o'yin tomonidan qo'yilgan ta'lim muammosini hal qilishda foydalaniladigan bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirish. Jihozlarga dars uchun jihozlar, texnik o'qitish vositalarining mavjudligi, turli ko'rgazmali qurollar: jadvallar, maketlar, didaktik tarqatma materiallar, bayroqlar, medallar kiradi, ular g'olib jamoalarga topshiriladi.

Natija - o'yin yakuni bo'lib, unga to'liqlik beradi, qo'yilgan ta'lim muammosini hal qilish shaklida harakat qiladi va ma'naviy va ruhiy qoniqish beradi, o'quvchilarning bilimga erishish yoki o'zlashtirish shartlari yoki ularni qo'llash ko'rsatkichi. .

Didaktik o'yin qat'iy belgilangan tuzilishga ega, uning buzilishi yoki yo'qligi o'yinni buzadi. O'yin tushunchasi va o'yin harakatlarisiz, tartibga solinadigan qoidalarsiz didaktik o'yin yo mumkin emas yoki o'ziga xos shaklini yo'qotadi, ko'rsatmalar, mashqlar bajarilishiga aylanadi.

Tayyorgarlik bosqichi - bu ishga munosabat, taklif qilingan vazifalar bilan tanishish. O'yin bosqichi - o'yinni o'tkazish, u tadqiqot xarakteridagi vazifalarni o'z ichiga oladi. Yakuniy bosqich - yakuniy nutq, o'yinni muhokama qilish, hujumchilarni mukofotlash.

Tanlov kurslariga tayyorgarlik ko'rayotganda siz:

- o'yin (stsenariy) jarayonining qisqacha tavsifini tuzish;
- o'yin vaqtini ko'rsatish;
- o'quvchilarning bilim darajasi va mumkin bo'lgan xususiyatlarini hisobga olish;
- fanlararo aloqalarni amalga oshirish. Didaktik maqsadlariga ko'ra, o'yinlarni (1- jadval).

Didaktik maqsadlar Kognitivli Refleksivli Kommunikati vli

o'yin yoki tayyorgarlik jarayonida bilim, ko'nikma va ko'nikmalarni egallash ilgari olingan bilimlarni takrorlash, mustahkamlash va tekshirish turli o'quv vaziyatlarda harakat qilish qobiliyatini egallash

Darsning didaktik maqsadiga qarab, didaktik o'yinlarning tabiati (2-jadval). Didaktik o'yinlarning tabiati

- 1) unumli 3) nazariy 5) amaliy
- 2) reproduktiv 4) konstruktiv 6) tarbiyaviy

Ko'pgina didaktik o'yinlar o'quv jarayoniga hech qanday yangilik keltirmaydigan ko'rinadi, lekin ular o'quvchilarni yangi sharoitlarda bilimlarni qo'llash yoki aqliy vazifani qo'yishga undashi bilan juda foydali.

Bundan tashqari, kimyo fani fani fani fani fani xulq-atvorida didaktik o'yinlardan foydalanish darslarni qiziqarli va rang-barang qiladi. Darslarni o'tkazishda siz o'qituvchi tomonidan qo'yilgan maqsad va vazifalarga qarab didaktik o'yinlarning turli shakllaridan foydalanishingiz mumkin.

Didaktik o'yinlar shakli

- 1) loto 2) olimpiada 3) kimyoviy kriptografiya 4) topishmoqlar 5) tilning burishishi

6) kimyoviy zanjirlar 7) a'lochi talaba bo'lishni xohlaydiganlar 8) o'z orasida begona 9) kimyoviy ochilish kuni 10) kimyoviy jadvallar.

Didaktik o'yinlar an'anaviy ta'lim shakllarini to'liq almashtira olmaydi, lekin ular ularni to'ldiradi va bunday kombinatsiya maktabning o'quv jarayonini sifatli tashkil etish imkonini beradi.

XULOSA

Zamonaviy sharoitlar ta'lim jarayonini insonparvarlashtirish, bolaning shaxsiyatiga murojaat qilish, uning eng yaxshi fazilatlarini rivojlantirish, ko'p qirrali va har tomonlama shaxsni shakllantirish bilan tavsiflanadi. Ushbu vazifani amalga oshirish ob'ektiv ravishda bolalarni o'qitish va tarbiyalashga, butun ta'lim jarayonini tashkil etishga sifat jihatidan yangi yondashuvni talab qiladi. Shu munosabat bilan ta'limning o'yin shakllari, xususan, didaktik o'yinlar alohida ahamiyatga ega. Didaktik o'yin yaxlit pedagogik jarayonning bir qismi bo'lib, o'qitish va tarbiyaning boshqa shakllari bilan birlashtirilgan va o'zaro bog'liqdir. Shu asosda nazariy tadqiq olib borildi va nazariy muammolar hal qilindi.

Menimcha, kimyo fani fani fani fani fani propedevtik kurslarini o'tkazish jarayonida didaktik o'yin imkoniyatlaridan keng foydalanish mumkin. Ushbu kurslar davomida o'yin kimyo faniga qiziqishni rivojlantirishi va o'rganilayotgan materialning ular uchun qulayroq bo'lishi uchun bolalarga uning dastlabki tushunchalarini o'zlashtirishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Данченко Т. Игровые технологии в начальной школе / Т. Данченко // Учитель. - 2007. - № 6. - С. 44 - 46.
2. Татьяначенко Д.В. Развитие общеучебных умений школьников. / Д.В. Татьяначенко, С.Г.Воровщиков // Народное образование. - 2003. - № 8 - С. 115 -126.
3. Павлова Н.С., Обучающие игры на уроках химии//Химия в школе. - 2000. - № 6.- С.35
4. Акимова Т.А. Интеллектуальные игры с химическим содержанием// Химия в школе.- 1996.- №5. - С.71.
5. Габриелян О.С. Теория и практика элективных курсов.// Химия в школе. -2006. - №4. - С. 2-4.
6. Омонов Х.,Т., Хужаев Н.Х., Мадьярова С.А., Эшчонов Э.У. Педагогик технологиялар ва педагогик махорат. -Т.,Молия, 2012.- 199 б.
7. Рахматуллаев Н.Г., Омонов Х.Т., Миркомиллов Ш.М. Киме укитиш методикаси. Тошкент. Низомий номидаги ТДПУ, Электрон версияси 2008.
8. Нажимитдинов, М. К., Пулатов, Б. Р., & Халилов, И. Д. У. (2022). БАТАН ҲИМОЯСИ-МУҚАДДАС БУРЧ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2(10-2), 942-946.

67	Вопрос интерпретации процесса номинации в современном языкознании. Axmedov U.U.....	792
68	Педагогическая практика - основной и важный этап в жизни педагога Исраилова Г.М.....	796
69	Ingliz tili o'qitish samaradorligini ta'minlashning pedagogik mexanizmlari Aliyeva D.M.....	801
70	Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarida etnomadaniy kompyutyensiyani milliy-hududiy matyeriallar vositasida rivojlantirish Suyarov N.T.....	805
71	The effects of classroom seating arrangement on school students' performance Buriyeva S.F.....	809
72	Ona tilidan o'quv topshiriqlari tasnifi Zokirov J.G'.....	812
73	Xokkeychining asosiy turish holati texnik harakatlari biomexanik tahlili ko'rsatkichlari Tajibaev S.,Xojiyev Sh.....	819
74	Skandinavcha yurish aholi salomatligini saqlash va mustaxkamlashning asosiy vositasi sifatida Azizov M.M.....	827
75	Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash – pedagogik zaruriyat sifatida Abdug'opirova F.A	832
76	IIV xodimlari va kursantlari tibbiy-ijtimoiy kompetentligi tuzilmasi Zokirova F.G	840
77	Zamonaviy yondashuvlar vositasida bo'lajak geografiya o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish texnologiyasi Rajabov F.T	846
78	Основные направления диагностики качества образования в высшем образовании Имомов Р.Н	850
79	Biologiy yo'nalishi talabalariga analitik kimyoni o'qitishda vaziyatli vazifalardan foydalanish Xasanova N.I.	860
80	Sport maktablarida kimyoviy bilimlarni o'zlashtirishda didaktik o'yinlarning roli To'xtaniyozova F.O.....	864